

فصلنامه علمی - پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

سال دهم، شماره چهارم، پیاپی (۳۵)، زمستان ۱۳۹۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۹/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۱۳

صص ۳۲۳-۳۴۰

تحلیل جامعه‌شناسی جنایی علل و پیامدهای هرزه‌نگاری کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی و راهکارهای پیشگیری اجتماعی از آن

سامان عبدالهی^۱، هادی کرامتی‌معز^{۲*}

۱- مدرس دانشگاه و پژوهشگر کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

۲- مدرس دانشگاه و پژوهشگر دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تهران.

چکیده

در ابتدا هرزه‌نگاری بسیار محدود بود اما فضای مجازی، فرصتی را فراهم آورد تا همه شکل‌های محصولات هرزه‌نگارانه به صورت یکپارچه در سایت‌های اینترنتی در دسترس قرار گیرند و شبکه‌های اجتماعی هرزه‌نگارانه به عنوان پرکنش‌گرترین پایگاه‌ها شناخته شوند؛ از آنجایی که بیشتر کنشگران این شبکه‌های اجتماعی افراد کم سن و سال هستند، استفاده آن‌ها از محصولات هرزه‌نگاری تهدیدی جدی به شمار می‌رود. اولین تهدید آن است که امکان دارد به هرزه‌نگاری وقیحانه در شبکه‌های اجتماعی دسترسی پیدا کنند؛ دومین تهدید آنکه افراد سودجو برای فروش محصولات خود و نیل به اهدافشان از کودکان استفاده کنند که همین امر موجب شده است سوء استفاده جنسی از کودکان تا این حد رواج یابد؛ سومین و مهم‌ترین تهدید برای اطفال، آن است که افراد سودجو می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی

و یا مکاتبه یا چت کردن قربانیان خود را جذب کنند و آن‌ها را در دنیای واقعی به دام بیندازند؛ علی‌رغم شیوع استفاده از هرزه‌نگاری به خصوص توسط کودکان در سراسر دنیا جنبش‌هایی علیه هرزه‌نگاری وجود دارد، حتی در کشورهایی که هرزه‌نگاری با هیچ محدودیتی همراه نیست؛ این مخالفت‌ها دیده می‌شود و علت آن آسیب‌ها و پیامدهایی است که بر کودکان دارد. از جمله پیامدهای هرزه‌نگاری می‌توان به ایجاد باورها و نگرش‌های غلط جنسی، وابستگی به هرزه‌نگاری، خودارضایی، انزوا و کاهش روابط اجتماعی، مشکلات کاری، کاهش تعهد شغلی و... اشاره کرد و از جمله جرایم هرزه‌نگاری که بزهکاران کودکان و نوجوان مرتکب می‌شوند به جرایم منافی عفت و اخلاق عمومی، قوادی، رابطه نامشروع، و... اشاره نمود؛ در این پژوهش درصدد واکاوی و تحلیل جامعه‌شناسی جنایی علل هرزه‌نگاری جنسی کودکان در فضای مجازی و پیامدهای آن با روش تحلیلی و توصیفی هستیم و در آخر به ارزیابی راهکارهای پیشگیری اجتماعی این پدیده نوظهور خواهیم پرداخت.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، جامعه‌شناسی جنایی، هرزه‌نگاری کودکان، پیشگیری اجتماعی.

مقدمه

یکی از تأثیرگذارترین خدمات ارائه شده در اینترنت شبکه‌های اجتماعی^۱ است این روزها شبکه‌های اجتماعی مجازی چند منظوره نظیر اینستاگرام^۲؛ تلگرام^۳؛ واتزآپ^۴؛ فیس بوک^۵؛ توئیتر^۶؛ تانگو^۷ و... به پدیده‌ای مهم و پرطرفدار در میان تمامی سنین تبدیل شده و حتی اطفال را نیز درگیر خود کرده است؛ گرچه در خصوص تعداد و فراوانی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی آمار رسمی موجود نیست؛ ولی شواهد غیررسمی مبنی بر این است که در حال حاضر سه شبکه اجتماعی چند منظوره اینستاگرام؛ تلگرام و واتزآپ بیشترین طرفداران و کاربران را

---

1. Social networks.
2. Instagram.
3. Telegram.
4. WhatsApp.
5. Facebook.
6. Twitter.
7. Tango

به خود اختصاص داده‌اند. شبکه‌های اجتماعی مجازی موجب کاهش تأثیر مکان (فضا) و زمان بر تعاملات اجتماعی شده و فرصت‌هایی را برای شکل دادن به روابطی که بیشتر چهره‌ای ممنوع داشتند، به وجود می‌آورند. ناشناس کردن افراد و دنبال نمودن تعاملات از طریق اجتماعات آنلاین، این مفهوم سنتی که اجتماعات، ترکیبی از افراد و وجوداتی هستند که به واسطه قرابت جغرافیایی به یکدیگر پیوند می‌خورند را به چالش کشیده است. به گفته کلوک و اسمیت (۲۰۰۳)، شبکه‌های اجتماعی از راه تقویت پیوندهایی که ما را به دنیای گسترده‌تر اجتماعی وصل می‌کنند، اجتماع را از نو می‌سازند و همزمان موجب افزایش قدرت ما در جهان می‌شوند. از خلال همین اتصال به دنیای گسترده‌تر اجتماعی است که اینترنت و اجتماعات آنلاین و برخط، فرصت‌های جدیدی را برای تجارت؛ آموزش؛ سرگرمی؛ عشق و فعال بودن سیاسی به وجود می‌آورند (Maffouz, 2008: 29).

سیر تحول مجرمانه هرزه‌نگاری، بیانگر تغییر الگوی آن از تصویر کاغذی و عکس‌های مجلات و نشریات خاص به تصاویر مستهجن متحرک، فیلم‌های ویدئویی مستهجن، اصوات مستهجن و مانند آن است. گرچه در ابتدا هرزه‌نگاری بسیار محدود بود، اما امروزه با توسعه فضای سایبری، جرایم رایانه‌ای مرتبط با امور غیراخلاقی، گسترش یافته و تأثیر منفی بر نظام اجتماعی و پایه‌ای مخصوصاً خانواده‌ها گذاشته است. این فضای آزاد و رها و بدون محدودیت که در آن مرزهای جغرافیایی، ملیت، بُعد مسافت و زمان فاقد معنا و مفهوم است بیشترین هجوم را نسبت به کودکان، نوجوانان و جوانان در عرصه جرم هرزه‌نگاری داشته است.

با توجه به ویژگی‌های خاص این محیط از جمله غیرملموس بودن، گمنامی هویت‌ها و امکانات گسترده که با کمترین هزینه در اختیار کاربران به خصوص قشر کودک و نوجوان قرار می‌گیرد و نبود آموزش کافی از سوی خانواده‌ها و حجم وسیعی از تصاویر و نوشته‌ها در فضای مجازی و تأثیر پذیری این قشر خود می‌تواند زمینه‌ساز فساد و انحرافات فراگیر در جامعه گردد.

سوالاتی که نگارندگان در پی پاسخگویی به آنان هستند از قرار ذیل است: مهم‌ترین عوامل موثر بر هرزه‌نگاری کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی از منظر جامعه‌شناسی جنایی چیست؟ مهم‌ترین پیامدهای هرزه‌نگاری کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی از منظر

جامعه‌شناسی جنایی چیست؟ مهم‌ترین راه‌کارهای پیشگیری اجتماعی از هرزه‌نگاری کودکان در شبکه‌های اجتماعی مجازی چیست؟

۱. مفهوم و انواع هرزه‌نگاری

۱-۱. مفهوم هرزه‌نگاری

هرزه‌نگاری معادل فارسی واژه‌ی «پورنوگرافی» است. پورنوگرافی از ترکیب دو واژه‌ی یونانی تشکیل شده است؛ «porne» به معنای فاحشه و فاحشه‌بازی کردن و «graphein» به معنای نوشتن و تحریر کردن است.

بنابراین معنای لغوی و ابتدایی پورنوگرافی عبارتست از فاحشه‌نگاری، تحریر و توصیف روسپی‌ها و به تعبیر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، هرزه‌نگاری. اصطلاح پورنوگرافی، اصطلاح حقوقی نیست (Dressler, 2002, 1028)؛ بلکه متعلق به عالم هنر است که در طبقه‌بندی آثار هنری، برای تفکیک میان برخی تصاویر مکشوف و بی‌پرده‌ی جنسی از سایر تصاویر به کار می‌رود (Lovel, 2002, 1012).

واژه «هرزه» (معین، ۱۳۶۳: ۵۱۲۱) در فرهنگ واژگان فارسی به معنی بیهوده، بی‌فایده، عیاش، فاسد به کار می‌رود و «نگاری» (معین، ۱۳۶۳: ۴۸۰۴) از ریشه‌ی نگاریدن و نگاشتن به معنی نوشتن و نقاشی کردن است (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۵).

واژه هرزه‌نگاری را می‌توان به نمایش گذاشتن بدن برهنه‌ی انسان و یا عمل جنسی با هدف برانگیختگی جنسی تعبیر کرد. قانونگذار ایران در هیچ یک از متون قانونی واژه «هرزه‌نگاری» را به کار نبرده است. در قانون مجازات اسلامی عبارات «جریحه‌دار کردن عفت و اخلاق عمومی» و «منافی عفت عمومی» به این معنا به کار گرفته شده است.

از لحاظ عرف عمومی، هرزه‌نگاری به معنای مطالبی است که از لحاظ جنسی آشکار هستند و عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شوند. با پیدایش اینترنت این تکنولوژی مدرن ارتباطی با ظرفیت‌های موجود در آن موجب افزایش تعداد دریافت کنندگان تصویر گردیده و با آسان نمودن دسترسی به حجم وسیعی از این گونه تصاویر نقش بسیار مهمی در گسترش هرزه‌نگاری داشته است (Suarez, 2008, 713).

۲-۱. انواع هرزه‌نگاری

هرزه‌نگاری از یک منظر به انواع دیداری، شنیداری و قانونی تقسیم می‌شود.

۱-۲-۱. هرزه‌نگاری دیداری

هرزه‌نگاری دیداری که تجسم و ترسیم دیداری کودک و یا شخص بالغ به منظور تحریک و تشویق به فعالیت صریح جنسی، واقعی یا شبیه‌سازی شده، نمایش و قیحانه ارگان‌های جنسی به قصد ارضای جنسی کاربر، شامل تولید، توزیع و یا استفاده از چنین موضوعات و مواردی است.

۱-۲-۲. هرزه‌نگاری شنیداری

هرزه‌نگاری شنیداری که استفاده از صداهای محرک جنسی، واقعی یا شبیه‌سازی شده، به قصد ارضای جنسی کاربر، شامل تولید، توزیع و یا استفاده از چنین موضوعات و مواردی است، یکی از انواع هرزه‌نگاری است. آنچه در مورد هرزه‌نگاری شنیداری رایانه‌ای در استفاده‌ی نوجوانان و جوانان مورد بحث قرار می‌گیرد، عبارتست از: تولید، فروش، پخش ابزار سمعی و بصری، تشویق و فریب نوجوانان و جوانان به استفاده از سایت‌های هرزه‌نگاری و تحریک جنسی از طریق شنیدن اصوات مستهجن.

۳-۲-۱. هرزه‌نگاری قانونی

در مقابل آن دسته که هرزه‌نگاری را با دلایل خود ممنوع می‌دانستند دسته‌ی دوم از کشورها هم با توجه بر آزادی و حقوق بشر و توجه به نیازهای ضروری انسان، انقلاب جنسی و ایجاد خلاقیت‌های هنری و تحریک آمیز هرزه‌نگاری را به رسمیت شناخته و قانونی اعلام کردند.

۱-۲-۴. هرزه‌نگاری در اینترنت

یکی از جنبه‌های تاثیرات اجتماعی، اشاعه‌ی مسائل غیراخلاقی، تصاویر مستهجن و دیگر اطلاعات مضر و منحرف‌کننده است. در یک بررسی کلی می‌توان دریافت که موضوعات شهوانی و هرزه‌نگاری در اینترنت فراوان و اغلب آزاد است. مطالعه‌ای که در سال ۱۹۹۹

صورت گرفت نشان داد که ۳۱ درصد از کاربران متصل به اینترنت به سایت‌هایی اتصال داشته‌اند که مختص به سکس بوده است (بازرمن، ۲۰۰۶: ۲۶).

ساده‌ترین راه توزیع آثار هرزه‌نگاری در اینترنت قرار دادن این محصولات در وب سایت‌هاست. چراکه عادی‌ترین راه استفاده از اینترنت ورود به فضای مجازی و استفاده از این طریق است. از این‌رو استفاده از سایت‌های هرزه‌نگاری و حتی ذخیره کردن آثار هرزه‌نگاری اعم از عکس، فیلم، صوت یکی از شایع‌ترین روش‌های توزیع آثار هرزه‌نگاری در اینترنت است (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۲۲).

کسانی که از حقوق آزادی بیان برای ایجاد کنندگان سایت‌های هرزه‌نگاری دفاع می‌کنند ادعا دارند که هر کس می‌تواند تصمیم بگیرد که این صفحات را ببیند یا نه، اما برخورد اتفاقی با این سایت‌ها را نیز باید در نظر گرفت. بعضی از سایت‌های پورنو برنامه‌هایی را بدون اختیار و اجازه کاربر روی کامپیوترهای خانگی نصب می‌کنند و کاربر را به طور اتوماتیک به سایت‌های دیگر در این زمینه هدایت می‌کنند و گاهی نیز ناخواسته مطالبی از طریق پست الکترونیک برای افراد ارسال می‌شود که سایت‌های پورنو را تبلیغ می‌کنند و یا حاوی تصاویر غیراخلاقی هستند.

۲. علل گرایش اطفال به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

کودکانی که با همکلاسی‌های خود گروه‌هایی در شبکه‌های اجتماعی همچون تلگرام تشکیل داده‌اند؛ کم نیستند و حتی می‌توان ردپای کاربران کم سن و سال را در شبکه‌های اجتماعی بزرگ تری همچون اینستاگرام و توئیتر نیز مشاهده کرد. هرچند حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی در قرن حاضر امری اجتناب ناپذیر است، اما می‌تواند در کنار محاسن که برای کاربران خود به همراه دارد، مشکلاتی نیز ایجاد کند که به نوبه خود تبعات فراوانی برای تمام سنین و اقشار و به خصوص اطفال به همراه دارد.

با وجود تمام مخاطرات حضور در فضای مجازی، بسیاری از افراد کم سن، اشتیاق فراوانی به حضور در شبکه‌های اجتماعی پیدا کرده‌اند. حال این پرسش مطرح می‌شود که آیا باید مانع آن‌ها شد؟ قطعاً مانع آن‌ها نمی‌تواند کمک کننده باشد. به این دلیل که از یک سو منع

کودکان در انجام هر کاری می‌تواند اثرات منفی (نظیر خشم و لجاجت) در آن‌ها ایجاد کرده و به مراتب آن‌ها را برای استفاده از این شبکه‌های اجتماعی بیش از پیش ترغیب کند؛ از سوی دیگر، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مجازی، مزایای گسترده‌ای نیز به همراه دارند؛ تا حدی که امروزه حتی مدارس نیز برای سهولت در امر آموزش و ارتباط نزدیک‌تر با اولیاء دانش‌آموزان از امکانات شبکه‌های اجتماعی بهره می‌گیرند.

همین ویژگی‌های فضای مجازی است که انسان‌ها را قادر می‌سازد تا به سادگی از دل زمان و مکان عبور کنند تا فرصت‌های جدیدی را برای آموزش، تجارت، سرگرمی، عشق و فعال بودن دارا باشند، فرصت‌هایی جدید را برای ارتکاب جرم نیز بوجود می‌آورند و می‌تواند بر روی تمایل به ارتکاب جرم تأثیر بگذارد. به عبارت دیگر، اینترنت و فضاهای اجتماعی که آن‌ها را در بر می‌گیرد، راه‌های دسترسی به بزه دیدگانی را فراهم می‌آورد که در نبود اینترنت و فضاهای اجتماعی تحت کنترل آن، اهدافی عملی برای جرم در فضای مجازی محسوب نمی‌شدند؛ به عبارت دیگر شبکه‌های اجتماعی کودکان را در محیط‌هایی عاری از نگرهبانان سنتی (والدین و معلمان) قرار می‌دهد و لذا آنان را نسبت به خواسته‌های جنسی بزرگسالان، آسیب‌پذیر رها می‌سازد (Wolak et al, 2006: 38).

امروزه، کودکان با اینترنت بزرگ شده‌اند و به نوبه خود، به شدت با فرصت‌های متعدد استفاده برخط از این ابزار، آشنا هستند. کودکان و نوجوانان با استفاده روش‌های مختلف مربوط به ارتباط رایانه‌ای مانند ایمیل، چت، پیامک و شبکه‌های اجتماعی، درگیر جریان جامعه‌پذیری برخط و آنلاین هستند. به علاوه، کودکان و نوجوانان، نه تنها با استفاده از اینترنت در جریان جامعه‌پذیری قرار دارند، بلکه زمان زیادتری را به کار ارتباطات اینترنتی اختصاص می‌دهند؛ استفاده از وسایل ارتباط رایانه‌ای، قادر به ایجاد تعاملاتی مثبت می‌باشد و کاربران را در توسعه روابط مورد علاقه خویش توانا می‌سازد.

۳. علل گرایش کودکان در ارتکاب هرزه‌نگاری در شبکه‌های اجتماعی مجازی

محصولات پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری، تبدیل به اولین و ساده‌ترین مسیر برای دریافت اطلاعات و آموزش جنسی، کودکان و نوجوانان شده؛ در حالی که این تصاویر و فیلم‌ها، از

هرگونه آموزش و بیان واقعیت‌ها و مسائل بهداشتی خالی بوده و کودکان و نوجوانان را در معرض خطرهای جسمی و روانی قرار می‌دهد.

در مورد هرزه‌نگاری کودکان و نوجوانان، چه به شکل استفاده از کودکان در محصولات هرزه‌نگارانه که با استثمار جنسی آنها همراه است و چه مصرف هرزه‌نگاری بزرگسالان از جانب کودکان در کشورهای مختلف اتفاق نظر وجود دارد و همه آن را نوعی انحراف اجتماعی و عمل مجرمانه می‌دانند. با توجه به گسترش هرزه‌نگاری و کاهش سن مصرف در دنیا، در برخی کشورها سختگیرانه‌ترین قوانین برای مقابله با هرزه‌نگاری کودکان اتخاذ می‌شود. گرایش کودکان و نوجوانان به مصرف هرزه‌نگاری را می‌توان نوعی انحراف دانست که ممکن است بصورت آگاهانه یا ناآگاهانه باشد. همچنین ریشه‌ی گرایش به این انحراف می‌تواند علل جسمانی، روحی یا اجتماعی باشد. خطرها و آسیب‌های اینترنت که همه‌ی کاربران در معرض آن قرار دارند، برای کودکان و نوجوانان خطری مضاعف محسوب می‌شود، چراکه شرایط سنی، امکان مواجهه‌ی درست با این خطر را برای آن‌ها مشکل‌تر می‌کند. قرار گرفتن در معرض محتوای هرزه‌نگارانه، یکی از خطرهایی است که با آگاهی و هدایت والدین می‌توان آن را کنترل کرد. آموزش کودکان و نوجوانان، نظارت بر فعالیت‌های اینترنتی آنها، استفاده از نرم‌افزارهای فیلترینگ خانگی، از جمله مهم‌ترین راهکارهایی است که والدین می‌توانند برای مصون ماندن فرزندشان به کار گیرند (نوربخش و مولایی، ۱۳۹۳: ۵۶).

مطالعه و آگاهی نسبت به علل گرایش نوجوانان به هرزه‌نگاری می‌تواند گامی مؤثر در جهت پیشگیری از هرزه‌نگاری کودکان و نوجوانان باشد. برخی از انگیزه‌ها و علل گرایش نوجوانان به هرزه‌نگاری را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۳-۱. کنجکاوی

مسائل جنسی غالباً فکر نوجوان را مشغول می‌کند و سوالاتی را در ذهن او ایجاد می‌کند. رفتارهای جنسی برای نوجوان، والدین و کسانی که به نوعی با نوجوان در ارتباط هستند مسائل و مشکلاتی تولید می‌کند، این مسئله باعث می‌شود برای حل و کاهش این مشکل به دنبال چاره باشند تا بتوانند تا اندازه‌ای از ناراحتی‌های نوجوان کم کنند و راه صحیح را به او نشان

دهند.

طرز تفکر نوجوان درباره مسائل جنسی بستگی به رفتار و واکنش‌های والدینش در دوران کودکی دارد. نوجوان در اوائل دوران نوجوانی به علت کنجکاوی می‌خواهد در مورد رشد جسمی بدن خود و اعضای تناسلی و مسائل جنسی اطلاعات کسب کند و حتی بفهمد که آیا وضعیت جسمی و جنسی‌اش طبیعی است یا خیر.

این کنجکاوی در مورد مسائل جنسی در سنین پایین، اصلی‌ترین دلیل گرایش به هرزه‌نگاری است. افراد حتی تا سن ۱۸ سالگی اطلاعات درست و مدونی در مورد مسائل جنسی فرا نمی‌گیرند و این اطلاعات در حد مسائل دوران بلوغ آن هم توسط معلمین باقی می‌ماند. در حالی که نوجوان در اوج فشار جنسی است و رویدادهای جنسی را حس می‌کند، به غیر از دوستان خود به دنبال منابع دیگری می‌گردد و این منابع اگر فراهم نشود به سراغ محصولات هرزه‌نگاری خواهد رفت.

۳-۲. برخورد ناگهانی و تصادفی

برخی از کودکان و نوجوانان، اولین بار محصولات هرزه‌نگاری را به صورت کاملاً ناخواسته و اتفاقی مشاهده کرده‌اند. برای مثال کودکی که با روشن کردن دستگاه‌های صوتی و تصویری به ناگاه با تصاویر هرزه‌نگاری مواجه می‌شود، زیرا والدینش فراموش کردند که CD یا DVD را قبلاً از دستگاه خارج کنند. یا نوجوانی که در جستجوی اینترنتی خود بصورت تصادفی با یک سایت هرزه‌نگاری آشنا می‌شود. این برخوردهای تصادفی و غیرقابل پیش‌بینی بر کودکان و نوجوانان اثرات متفاوت می‌گذارد؛ برخی از آنان حالت شوک و ترس پیدا می‌کنند و برخی حس کنجکاوی، که باعث می‌شود دوباره به آن تصاویر مراجعه کنند (ترکمان، ۱۳۹۲، ۹).

۳-۳. حس خوب بزرگ شدن

تماشای فیلم‌ها و صحنه‌های مستهجن و موارد هرزه‌نگاری به نوجوانان این امکان را می‌دهد که به خود و دیگران، بخصوص همسالان خودشان، ثابت کنند که بزرگ شده‌اند زیرا تماشای

این نوع تصاویر برای آنها ممنوع است و محتوایشان خاص بزرگسالان است؛ پس از این طریق، جای بزرگسالان می‌گذارند. این حس همراه با بیان تجربیات هرزه‌نگاری توسط نوجوان به همسالان و دوستان خود و اینکه توسط آنها تایید شود، تقویت می‌گردد (ترکمان، ۱۳۹۲: ۹).

۳-۴. تقلید و فشار همسالان

گاهی دوستان و همسالان، به نوجوان فشار می‌آورند که استفاده از محصولات هرزه‌نگاری را امتحان کنند. این در حالی است که نوجوان از طرفی در معرض اطلاعات هیجان برانگیز دوستان خود قرار می‌گیرد و بر حس کنجکاوی وی افزوده می‌شود و از طرفی توسط همسالان خود به روش‌های مختلف تحریک می‌شود. مثلاً این که استفاده از محصولات هرزه‌نگاری را نشان استقلال، بزرگ شدن و هیجان برانگیز توصیف می‌کنند؛ در نهایت کودک و نوجوان در مقابل تصمیم «عدم استفاده» نمی‌تواند مقاومت کند.

نتایج تحقیقات نیز نشان می‌دهد که عمده راه آشنایی با محصولات هرزه‌نگاری، از طریق دوستان صورت گرفته است که این یافته تأثیر عمیق گروه دوستان و همسالان را آشکار می‌کند (ترکمان، ۱۳۹۲، ۹).

در بزهکاری اطفال و نوجوانان تأثیر رفتار و معاشرت دوستان ناباب را نباید نادیده گرفت. اصولاً از لحاظ روانشناسی تأثیر رفقا و دوستان در جوانان و نوجوانان عملاً خیلی بیشتر از نفوذ کلام پدر، مادر یا سرپرستان می‌باشد. زیرا به خاطر همفکری که دوستان هم‌سن و سال با هم دارند افکار و اعمال یکدیگر را بیشتر می‌پسندند. باید توجه داشت که این نسل بر حسب طبیعت، خلق و خوی نوجویی، داشتن اطلاعات جدید علمی و اجتماعی، به طور کلی افکار و اعمال اولیای خود را که از نسل قدیمی هستند قبول ندارند. به همین دلیل است که تلقینات اجتماعی و راهنمایی دوستان و معاشران یک نوجوان، خیلی بیشتر از نصایح و راهنمایی‌های بزرگتران و اولیای وی در روحیه‌اش اثر می‌گذارد (صلاحی، ۱۳۸۷، ۱۴۹).

رفقای خبیث و ناباب با فراهم کردن تمهیدات مغرضانه و تسهیل وسایل خوشگذرانی یا عیش و نوش، باعث سقوط دوستان و نوجوانان چشم و گوش بسته به ورطه فساد و جرم و جنایت می‌گردند (صلاحی، ۱۳۸۷، ۱۵۰).

۴. پیامدهای ناشی از ارتکاب جرم هرزه‌نگاری در شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط کودکان

دستیابی به تصاویر و فیلم‌های غیراخلاقی یا همان هرزه‌نگاری در سنین پایین، یعنی کودکی و نوجوانی، امروزه، آن هم با توجه به فناوری جدید مانند اینترنت، از مباحث بسیار جدی و نگران‌کننده است که خانواده‌ها و سایر اقشار فرهنگی و فرهیخته جوامع، بخصوص متخصصان علوم رفتاری و روانشناسان را به چالش کشیده و نگران ساخته است.

آمارها نشان می‌دهد افراد دوازده تا هفده ساله از گروه‌های عمده مراجعه‌کننده به محصولات حاوی هرزه‌نگاری هستند. برخی آمارها نیز بیان می‌دارند متوسط اولین سن مراجعه‌کننده به محصولات هرزه‌نگاری یازده سال است، که این سن نیز در حال کاهش است. در واقع این محصولات تبدیل به اولین و ساده‌ترین مسیر برای دریافت اطلاعات و آموزش جنسی این دامنه سنی شده؛ در حالی که این تصاویر و فیلم‌ها، از هر گونه آموزش و بیان واقعیت‌ها و مسائل بهداشتی خالی است و کودکان و نوجوانان را در معرض خطرهای جسمی و روانی قرار می‌دهد. در سنین نوجوانی، فعالیت‌های هیجانی در اولویت هستند و نوجوانان از لحاظ شناختی به اندازه کافی رشد نکرده‌اند که آسیب‌های هرزه‌نگاری را بر زندگی فعلی و آینده‌ی خود درک کنند؛ در نتیجه وقت زیادی را به تماشای عکس‌ها و فیلم‌های به اصطلاح پورنو می‌گذرانند و از آسیب‌هایی که دامن‌گیر آنها خواهد شد غافلند.

در ذیل به چند مورد از موارد هرزه‌نگاری در نوجوانان اشاره می‌شود:

۴-۱. عقاید و نگرش‌های غلط جنسی

محصولات هرزه‌نگاری، به صورت اغراق‌آمیز و غیرواقعی رابطه جنسی را نشان می‌دهند؛ در نتیجه باعث می‌شوند کودک و نوجوان، که هنوز نگرش و اطلاعاتی نسبت به امور جنسی ندارد، بصورت کامل این عقاید و باورهای غلط را قبول کند و در واقع این تصاویر و محتوا را بعنوان الگوی درست رابطه جنسی بپذیرد. بنابراین در بزرگسالی و در برخورد با واقعیت رابطه جنسی، دچار مشکل خواهد شد.

۴-۲. بلوغ جنسی زودرس

هنگامی که کودک با تصاویر و محرک‌های مختلف جنسی زودتر از سن مناسب خود برخورد کند، امکان بلوغ جنسی زودرس وجود دارد. این بلوغ جنسی زودرس گرچه برای پسر بچه‌ها خوشایند است، در هر حال می‌تواند برای هر دو جنس آسیب‌ها و مشکلات فراوان خاص خود را ایجاد کند مانند انجام رفتارهای جنسی زود هنگام، بروز هیجان‌ات منفی ناشی از تغییرات بدنی، طرد توسط همسالان، انتظارات بیش از حد اطرافیان و والدین و...

۴-۳. در معرض خشونت و تجاوز جنسی قرار گرفتن

برخی افراد بزرگسال که دچار انحراف جنسی هستند، ممکن است از تصاویر و فیلم‌های محرک جنسی به طرق مختلف استفاده کنند، که هدفشان تحریک و فریب کودکان و نوجوانان است.

از سویی تماشای این تصاویر باعث می‌شود کودک و نوجوان بیشتر در معرض برقراری رابطه جنسی قرار گیرد، که نتیجه آن خشونت و تجاوز جنسی خواهد بود. گزارش‌ها نیز نشان می‌دهد متجاوزین جنسی از تصاویر برای تحریک کودکان و همچنین متقاعد سازی و بازداری احساسات آنان استفاده می‌کنند.

۴-۴. تقلید و انجام رفتارهای جنسی

مشاهده می‌شود برخی از کودکان و نوجوانان پس از تماشای صحنه‌ها و فیلم‌های مستهجن، به تقلید آن اعمال با دوستان و حتی افراد کوچکتر از خود مبادرت ورزیده‌اند، که خود می‌تواند زمینه‌ساز بارداری‌های ناخواسته، ابتلا به بیماری‌های جنسی و حتی اعتیاد و وابستگی به رابطه جنسی شود.

۴-۵. ایجاد ترس و سردرگمی از مسائل جنسی

در هرزه‌نگاری معمولاً کودکان و نوجوانان خیلی زودتر از زمان لازم و به طور نابهنگام درباره روابط جنسی اطلاعات کسب می‌کنند. در حالی که آمادگی لازم برای انجام چنین کاری را ندارند؛ که باعث ایجاد سردرگمی و ترس و حتی حالت تنفر نسبت به مسائل جنسی

در زمان کنونی و آینده کودک می‌شود. حتی مشاهده می‌شود برخی از کودکان پس از رویارویی با این تصاویر، به شدت حالت‌های اضطرابی و علائمی مانند کابوس‌های شبانه، ناخن جویدن و شب‌ادراری پیدا کرده‌اند.

۵. راه‌کارهای پیشگیری اجتماعی از هرزه‌نگاری اطفال در شبکه‌های اجتماعی مجازی

پیش‌گیری اجتماعی، ریشه‌های بزه‌کاری را نشانه می‌گیرد و با استمداد از هیئت اجتماع و از طریق شیوه‌های گوناگون، علل و عوامل مؤثر در فعلیت یافتن اندیشه مجرمانه را تحت نظارت درمی‌آورد. در حقیقت پیش‌گیری اجتماعی به‌طور مستقیم در مقام جلوگیری از مجرم شدن افراد است، یعنی جلوگیری از تبدیل شدن بزهکاران بالقوه به بزهکاران بالفعل است.

۵-۱. اقدامات و تدابیر آموزشی در نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

مهارت‌های لازم برای حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی به اطفال و والدین آن‌ها باید آموزش داده شود تا از آسیب‌های احتمالی جلوگیری شود؛ یکی از مهم‌ترین نقش‌ها برای حضور سالم کودکان در شبکه‌های اجتماعی را والدین و متولیان امور آموزش به ویژه مشاوران و روان‌شناسان مدرسه بر عهده دارند.

آگاه کردن کودکان از مخاطرات و سوء استفاده‌های احتمالی و ضرورت حفظ حریم شخصی، اولین گام در آموزش نحوه استفاده سالم از فضای مجازی است. ضروری است که به کودکان آموزش داده شود که چنانچه مشکلی در فضای مجازی پیش آمد، چه اقداماتی باید انجام دهند. بنابراین، لازم است که در برنامه آموزش رسمی مدارس، زمان خاصی به آموزش حفظ امنیت شخصی در فضای مجازی اختصاص داده شود. به علاوه، به دلیل آگاهی و تجربه اندک و تأثیرپذیری بالا در این دوره سنی، والدین باید نظارت فعالانه‌ای بر حضور این گروه‌های سنی در شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند. والدین می‌توانند با انجام فعالیت‌های مشترک در اینترنت نظیر جستجو و یادگیری مطالب جدید، فرصتی را برای حضور خود در کنار فرزندشان، در هنگام استفاده از اینترنت فراهم کنند. والدین و متولیان آموزش می‌توانند با

ارائه اطلاعات صحیح و افزایش آگاهی کودکان مانع از تأثیرگذاری اطلاعات اشتباه و گمراه کننده و ترویج کننده سبک‌های غلط زندگی شوند.

در رابطه با شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان گفت که هر چند شبکه‌های اجتماعی ممکن است ابزاری در جهت ارتکاب جرم باشد اما از یک طرف دیگر مدیریت صحیح رسانه‌ها و محیط‌هایی نظیر اینستاگرام و تلگرام کمک شایانی به پیشگیری از جرم می‌کند؛ کودکان استفاده کننده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باید مورد آموزش قرار گیرند تا میزان مشارکت خود در ارتباط آنلاین خویش در شبکه‌های اجتماعی را محدود به افرادی کنند که آن‌ها را می‌شناسند و به آن‌ها اطمینان دارند.

۵-۲. اقدامات و تدابیر تربیتی در نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

برای حضور کودکان در شبکه‌های اجتماعی نظیر تلگرام و اینستاگرام باید قوانین خاصی وضع شود. مدت زمان حضور در فضای مجازی در روز باید مشخص باشد. زمانی که فرد، مدت زمان زیادی را بی هدف در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی حضور داشته باشد، به احتمال بیشتری در معرض محتوای نامناسب قرار می‌گیرد. به علاوه، والدین باید امکان نظارت بر محتوایی که در دسترس فرزندشان قرار می‌گیرد، نیز داشته باشند. بی شک، هر چه سن فرد کمتر باشد، این مسأله اهمیت بیشتری پیدا خواهد کرد و بنابراین نباید از طریق رمزگذاری بر روی دستگاه‌ها، دسترسی والدین محدود شود. نکته قابل تأمل این است که والدین باید مهارت کافی را در زمینه نحوه قانونگذاری و نظارت بر فعالیت فرزندشان در فضای مجازی را کسب کنند. چنانچه نظارت به شیوه صحیح انجام نگیرد، ممکن است سبب ایجاد مشکلات و چالش‌هایی در رابطه والدین و فرزندشان شود. زیرا این عمل ممکن است از سوی فرزندان نوعی بی اعتمادی والدین تلقی شود و در نتیجه سبب لجباری و پنهان کاری آن‌ها شود. لذا برای جلوگیری متخصص در این زمینه نظیر روان‌شناسان و مشاوران مشورت شود.

آگاهی بخشی و آگاه کردن مردم از طریق بسیج کردن همه امکانات موجود؛ با توجه به اینکه بیشتر استفاده کنندگان از اینترنت و فضای مجازی کودکان و نوجوانان هستند، فرهنگ سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. یکی از علت‌هایی که ما استفاده درست از

بعضی از وسایل را نمی‌دانیم فرهنگ غلطی است که برای ما درونی شده است و نمی‌دانیم که هر وسیله‌ای جدید که وارد جامعه می‌شود باید کاربرد آن در مواردی باشد که برای مردم و اجتماع مفید است و همیشه به دنبال جاذبه و سرگرمی نباشیم و جذابیت را فدای منفعت نکنیم. همچنین باید از طریق امکاناتی که در زیر ذکر می‌شود فواید اینترنت و کاربردهای آن آموزش داده شود و تشویق‌شان کرد که به جای صرف کردن ذهنشان به کارهای بیهوده به مسائل علمی و شکوفایی جامعه توجه نمایند و از نعمت‌های خدا بهترین استفاده را انجام دهند و از لحظه لحظه زندگی‌شان بهترین بهره‌برداری را نمایند و قدر ثانیه‌هایی را که می‌گذرد بدانند و از این مسأله غافل نشوند که هر ثانیه عمر هیچ بازگشتی نیست. امکاناتی که می‌توان از آنها استفاده کرد به شرح زیر هستند:

صدا و سیما، خوشبختانه موقعیت خوبی از جهت توجه مردم به شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی داریم و باید از این امکان استفاده کرد و به مردم آگاهی داد. استفاده از نشریات و روزنامه‌ها که وزارت ارشاد باید برنامه ریزی کند. پخش آگهی‌های آموزنده از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در رادیو و تلویزیون در جهت افزایش آگاهی خانواده‌ها در خصوص خطرات ناشی از اینستاگرام و تلگرام؛ پخش برنامه‌های کوتاه آموزشی درباره مزایا و معایب شبکه‌های اجتماعی از زبان ورزشکاران و هنرمندان محبوبی که عموماً جوانان آن‌ها را الگوی خود قرار می‌دهند. برگزاری جلسات آموزشی از سوی مصادر امور فرهنگی در شهرستان‌ها به منظور آشنا نمودن و اطلاع‌رسانی به والدین در مورد فناوری‌های جدید به ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی است. استفاده از امکانات عظیم آموزش و پرورش که بازنده‌ترین نیروها و دلسوزترین نیروها (یعنی به وسیله معلمان) هدایت کودکان این مرز و بوم را برعهده دارد. باید از امکانات مربیان تربیتی و سایر امکانات آموزش و پرورش برای آگاه کردن دانش‌آموزان با خطرتهاجم فرهنگی دشمن استفاده کرد؛ یکی از محیط‌های مهم و تأثیرگذار بر نوجوانان، مدرسه است. اقدامات مناسب اولیای مدرسه می‌تواند از بخشی از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی را پیشگیری کند.

نتیجه گیری

کودکان؛ آسیب پذیرترین قشر در شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند. شبکه‌های اجتماعی کاربران کم سن را در معرض حجم عظیمی از اطلاعات قرار می‌دهند که بخشی از آن‌ها به دلیل عدم تناسب با رشد سنی و عقلی و میزان دانش کودک می‌تواند آثار زیان باری به همراه داشته باشد. با توجه به اینکه در فضای مجازی، امکان کنترل محتوایی که در دسترس افراد قرار می‌گیرد، وجود ندارد، فیلم‌ها، تصاویر، مطالب و نوشته‌هایی که حاوی موضوعات غیر اخلاقی و مستهجن، نژاد پرستانه، خشونت آمیز و ترویج دهنده سبک‌های پوشش، مد و تغذیه ناصحیح هستند، به راحتی در اختیار آنها قرار می‌گیرند؛ از سوی دیگر، شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام امکان برقراری ارتباط با افراد بیگانه را فراهم می‌سازند که ممکن است به شیوه‌های گوناگون، افراد کم سن را مورد سوء استفاده قرار دهند. به ویژه ناآگاهی کاربران کم سن در رابطه با حفظ حریم خصوصی می‌تواند آن‌ها را در معرض خطر تهدید از سوی این افراد سوء استفاده‌گر قرار دهد؛ از این رو، ضروری است که مهارت‌های لازم برای حضور در شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام به کودکان و والدین آن‌ها آموخته شود تا از آسیب‌های احتمالی پیشگیری شود.

اینترنت این فرصت را فراهم آورده تا محصولات هرزه‌نگاری در فضای سایبری تبدیل به اولین و ساده‌ترین مسیر برای دریافت اطلاعات و آموزش جنسی کودکان و عاملی در جهت ارتکاب جرایم هرزه‌نگاری شود. امروزه محصولات هرزه‌نگاری در فضای مجازی در دسترس همگان قرار دارد و کودکان و نوجوانان در وبسایت‌های هرزه‌نگارانه جزو پرکنش‌گرتترین کاربرها هستند. محصولات هرزه‌نگاری، از هر گونه آموزش و بیان واقعیت‌ها و مسائل بهداشتی خالی بوده و کودکان و نوجوانان را در معرض خطرهای جسمی و روانی قرار می‌دهد.

علل گرایش به هرزه‌نگاری به خصوص از نوع اینترنتی در کودکان به سه مشخصه برمی‌گردد: قابلیت دسترسی آسان، استطاعت مالی برای همگان جهت استفاده و ناشناس ماندن مصرف‌کننده؛ آن‌ها اما غیر از این موارد، دلایل دیگری نیز برای گرایش به هرزه‌نگاری وجود دارد از جمله: کنجکاوی، خودارضایی، اجتناب از ایجاد رابطه با دیگران و ... برمی‌گردد.

در رابطه با شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان گفت که هر چند شبکه‌های اجتماعی

ممکن است ابزاری در جهت ارتکاب جرم باشد اما از یک طرف دیگر مدیریت صحیح رسانه‌ها و محیط‌هایی نظیر اینستاگرام و تلگرام کمک شایانی به پیشگیری از جرم می‌کند و باید از امکانات مربیان تربیتی و سایر امکانات آموزش و پرورش برای آگاه کردن دانش‌آموزان با خطرتهاجم فرهنگی دشمن استفاده کرد؛ یکی از محیط‌های مهم و تأثیرگذار بر کودکان، مدرسه است. اقدامات مناسب اولیای مدرسه می‌تواند از بخشی از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی را پیشگیری کند.

منابع

- ۱- اسکندرزاده شانجانی، امیر، مسائل قضایی هرزه‌نگاری در محیط سایبر، انتشارات راه نوین، چاپ اول، ۱۳۸۹.
- ۲- اسلامی، ابراهیم، جرم سایبری و بزه دیده سایبری، چاپ اول، تهران: انتشارات افروز، ۱۳۹۵.
- ۳- ترکمان، محمد، هرزه‌نگاری، مجله مشاوره خدمات روانشناختی سپیدار، ۱۳۹۲.
- ۴- ستوده، هدایت‌ا...، مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، نشر آوای نور، ۱۳۷۳.
- ۵- صلاحی، جاوید، کلیات بزهکاری اطفال و نوجوانان، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷.
- ۶- ویلیامز، متیو، بزهکاری مجازی؛ بزه، انحراف و مقررات گذاری بر خط، امیرحسین جلالی فراهانی و محبوبه منفرد، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۱.
- 7- Dressler, Joshua (Editor in chief), *Encyclopedia of Crime & Justice*, USA, Macmillan, V.3, 2002.
- 8- Kazdin, A.E. & Marciano, P. L., *Childhood and Adolescent Depression*, 1998.
- 9- Linz, Daniel, "Pornography, Effects of Exposure to", *Encyclopedia of Psychology and law*, SAGE Publications, 2007.
- 10- Lovell, Jarret S, "Obscenity and Pornography", *Encyclopedia of Crime and Punishment*, SAGE Publications, 2002.
- 11- Maffouz, etal, 2008, *Virtual social interactions: Evolutionary, social psychological and technological perspectives*. *Computers in Human Behavior*.
- 12- Peter, *Media Law*, Sweet and Maxwell, second edition, 1999.

- 13- Suarez, Alicia E., "Pornography", Encyclopedia of social Problems, SAGE Publications, 2008.
- 14- Wolak et al, 2006, Online victimization of youth: five years later. Alexandria, VA: National Center for Missing and Exploited Children.